

En lille afhandling om sten- og Jorddiger på Naturstyrelsen Nordsjællands arealer

På Naturstyrelsen Nordsjællands arealer er der 465 km registrerede diger. Hvis man rettede dem ud, som en lang linje ville de når fra skovriddergården til Hanover i Tyskland!

Digerne var datidens indhegninger, de kan fortælle mange hunderede års bebyggelseshistorie. Derudover er de levesteder for dyr og planter og de virker som spredningsveje for dem. I stendigerne lever firben, stålorme, hugorme og snoge og de benyttes som overvintringssted for padder.

I denne artikel vil jeg fortælle om digernes historie. Jeg vil prøve at beskrive hvor meget vi egentligt ved om de 456 km diger.

Kendskabet til digernes oprindelse

Vi kender de fleste digers oprindelse og funktion. Det skyldes først og fremmest en masse gamle kort, og computer programmet Mapinfo.

Det er især de gamle udskiftningskort fra slutningen af 1700 tallet, der viser digernes oprindelige funktion inden skovindfredningen. Især de kort hvor korttegneren både har indtegnet bøndernes diger i de nuværende fredskove, samtidigt med at de planlagte fredskovsgrænser er indtegnet. Ældre kort er knapt så præcise. Her kan man først og fremmest studere stednavnes placering og andre topografiske detaljer.

Kortene fra slutningen af 1700 tallet er meget detaljerede og de har forbløffende nøjagtighed. Disse kort er en uvurderlig hjælp til at genfinde de tidligere bebyggelser, marker og gravhøje.

Korttegnerne havde hver deres forkærlighed for bestemte detaljer i landskabet, men ingen 1700 tals kort har indtegnet diger som ikke havde en funktion.

I begyndelsen af 1800 tallet udarbejdede forstvæsnet skovkort med de karakteristiske farvede kultursignaturer (polygoner) som vi kender i dag. Samtidigt foretog generalstabens topografiske afdeling en landsdækkende kortlægning af Danmark, der mundede ud i Generalstabens kort fra 1854.

Skovkortene fra 1800 tallene og generalstabens kort er kendetegnet ved at topografien er indtegnet meget detaljeret, og at *alle synlige* diger blev indtegnet.

Generalstaben gjorde det naturligvis ikke af kulturhistorisk interesse, men af militærstrategiske grunde. Et frit citat fra en rekognosceringsbestemmelse fortalte at diger der kunne skjule en soldat med tornyster skulle indtegnes. Senere blev det fastlagt at det var dem mindst 75 cm højde der skulle med på kortene. For skovfolk og soldater var det en hjælp at digerne var indtegnet.

Tematisering af digerne

I denne artikel vil jeg prøve at sortere digerne i de funktioner de har, eller oprindeligt har haft.

Jeg har valgt følgende kategorier:

Digerne omkring de tidligere bebyggelser i skoven, forsvarsvolde, digerne omkring stutriverangene, omkring det militære rytteri, Valdemarsdigerne, fægyder, fangfolde, sandflugtsdiger, Von Langen diger, planteskolediger og fredskovsdiger.

Digerne omkring de tidligere bebyggelser i skoven

Digerne omkring de tidligere bebyggelser i skovene er ofte små jorddiger. Meget sjældent stendiger.

Oven på digerne var der slået rækker af lodrette pæle ned. Mellem pælene var der enten lagt kvas eller det var flettet til et fint flethegn. Disse hegn af kvas og ris på digerne blev kaldt gærdsel.

Efter enevældets indførelse begyndte kronen at kræve afgifter for brug af gærdsel i kongens skove.

Bøndernes jorddiger var først og fremmest bygget for at holde kongens vildt ude af deres marker. Der findes talrige beskrivelser af bøndernes kamp mod vildtet.

Der har været et væld af bebyggelser i de nordøstsjællandiske skove. Alene i Gribskov var der over 20. De fleste blev efterhånden nedlagt til fordel for kongens stutriverange og militære rytteri. Derfor var der i virkeligheden ikke særligt mange bebyggelser der blev nedlagt i forbindelse med skovindfredningen. Det var især markarealer der blev inddraget til fredskov

Med rød farve er vangediget omkring Glarborg til venstre og til højre ses diget omkring Skallerød. To forsvundende gårde i Gribskov, hvor diget er bevarede i hele deres længde.

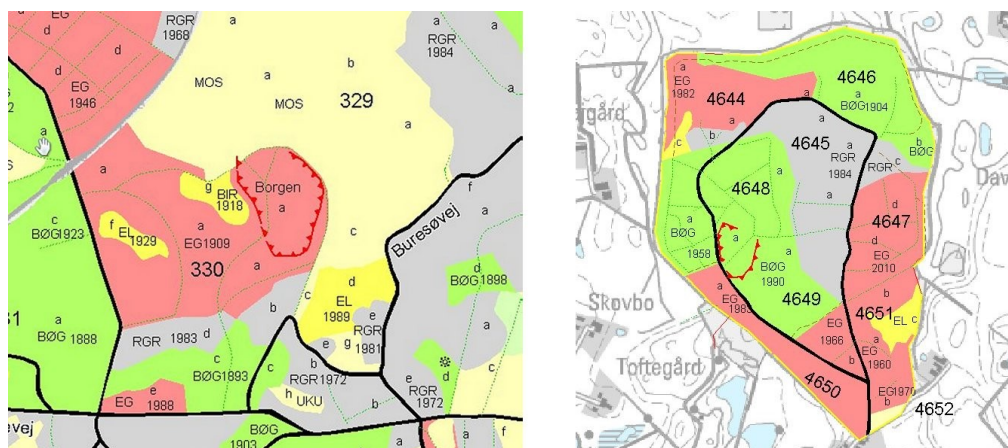
Forsvarsvolde

Her vil jeg ikke beskrive historiske borganlæg som f.eks. Søborg og Gurre. På NST Nordsjællands arealer findes tre lokaliteter; Borgen ved Buresø i Gribskov, Margrethes vold i Nødebo Holt og voldstedet i Endrup Hegn. Alle tre er halvcirkelformede volde som ikke er indtegnet på kort fra 1700 tallet og der findes heller ingen beskrivelser af dem i de historiske kilder.

Voldene er umiddelbart alt for store og især brede til at de ligner vangedigerne omkring de nedlagte bebyggelser i skovene.

Voldene leder tankerne hen på forhistoriske tilflugtsborge eller folkeborge, der gav ly til et områdes befolkning i ufredstid og lå utilgængeligt i landskabet ofte fjernt fra kysterne. Der er registreret ca. tyve af denne type anlæg i landet.

Den første der registrerede Borgen ved Buresø var Arkæologen Wilhelm Boye. Ifølge ham havde Frederik VII der og grave.

Volden omkring Borgen ved Buresø ses til venstre og til højre ses volden i Endrup Hegn. Begge er store, men temmelig udflydende halvcirkelformede volde med åbning ud mod et vådområde.

At Frederik VII havde været helt ude midt i Gribskov for at grave i borgen, fortæller hvorledes dette sted i mange år havde en stor plads i folkebevidstheden. Et sagn fortæller at prins Buris boede på Borgen på borgen ved Buresø.

Stutterivangenes diger

I 1560 overtog Frederik II Herluf Trolles herregård Hillerødsholm, hvor han byggede Frederiksborg Slot. Esrum kloster som var nedlagt under reformationen omlagde han til ladegård og hermed begyndte en udvikling som skulle sætte sit præg på det Nordsjællandske landskab.

Gård efter gård blev nedlagt for at give plads til ladegårdens vange. Det er jo Kongernes Nordsjælland.

Formålet var at fremavle Frederiksborg hesten. En elegant ride- og kørehest, i modsætning til tidligere tiders kraftige heste der skulle bære en mand med rustning.

Den første stutterivang der blev oprettet kan være den nuværende Krogdalsvang. Her nedlagde man landsbyen Krogdal engang i slutningen af 1500 tallet. Herefter fulgte vangene langs Esrum sø og Herefter fulgte en perlerække af vangenavne som: Stenholt vang, Grønholt vang, Knurrenborg vang, Præstevang, funkevang, Nyvang. Her nævner jeg et udsnit af dem der er del af NST Nordsjælland i dag.

Omkring vangene blev der bygget diger. Leddene var lukket med en bom med hængelås!

Allerede i 1609 findes der en beskrivelse af at skovfoged Fabian Jacobsen skulle vedligeholde Stutteriets diger ved Esrum. I denne gamle beskrivelse kan man læse at der både er tale om sten- og jorddiger.

Meget tyder på at digerne omkring stutterivangene, ligesom bøndernes diger, var forstærket med flethejn på toppen. I 1764 opgav overjægermester Gram at længden af diger hvor flethejnet skulle vedligeholdes var 1400 km og mængden af stager og det fyldte 27 000 vognlæs.

Store Dyrehave har siden sin oprettelse i 1618 både været kongens dyrehave, vildtbane og stutterivang.

I slutningen af 1500 tallet anlagde Frederik II en lille dyrehave ved siden af Frederiksborg slot. Her gik elsdyr, bjørne, fasaner, kameler, dromedarer og endda et ”tigerdyr!”

Christian IV anlagde en ny stor dyrehave på et stort firkantet areal syd for slottet.

D. 27. september 1618, fik Christian Hansen og slotsforvalteren på Frederiksborg slot Andreas Basse opgaven at markere afgrænsningen på kongens nye store dyrehave, ved hjælp af pæle sat med 2,5 meters mellemrum.

Det meste af diget langs vest siden af stutterivangene ved Esrum sø er forsvundet. Men pludselig støder man på dette prægtige forløb i form af et stendige. Det er vest siden af Tumlingevang. Det ses lige nord for Ole Kjelds vej

D. 10. september, året efter får Lauritz Jensen til opgave at bygge stengæret omkring Store Dyrehave. Herefter skulle han stå for vedligeholdelsen stengæret og holde øje med krybskytter. I slutningen af 1600 tallet blev dele af Store Dyrehave indhegnet og udlagt til Frederiksborg stuttoriet og i øvrigt navngivet. Som F.eks. Nyvang.

I 1828 overtog forstværnet Store Dyrehave, og i 1832 overtog de den del af Store Dyrehave som hed Nyvang.

Når man ser det flotte fredskovsdige omkring Store Dyrehave så er det værd at bemærke at dette stendige faktisk blev anlagt i 1618. 200 år før fredskovsdigerne blev bygget.

Digerne omkring militære rytteri kobler

I 1717 indrettede Frederik IV Kronborg Amt til rytterdistrikt. Amtet skulle nu huse og underholde dele af den nationale hær. For at skaffe græsning til rytteriets mange heste nedlagde kongen igen en lang række bebyggelser, især i Gribskov. Det var Holgerskøb, Hallendrup, Sibberup, Kistrup, Thorup og Ostrup.

Disse nye vange blev kaldt kobler. Kobbeldbrug var et moderne Holstensk dyrkningssystem. Derfor var man begyndt at kalde vange for kobler.

De kom til at hedde Ostrup kobbeld, Kistrup kobbeld, Øverste- og nederste kobbeld. Egebæksvang og Gurrevang kom også ind under det militære rytteri. Gurrevang var: "Koeniglich Heu Wang und Koppel."

I løbet af 1740'erne blev rytteriet nedlagt og blev del af Frederiksborg stuttorierne.

Digerne omkring rytterkobbeldene var oftest store jorddiger med grøft på indersiden. Omkring Kistrup kobbeld og det Øverste- og nederste kobbeld finder vi de måske mest spektakulære dige systemer vi kender til overhovedet

Det er et virvar af dige som fletter sig ud og ind mellem hinanden. Det kan være et stort jorddige med et parallelt stendige løbende ofte slingrende i den ene side. Undertiden ser man at stendiget løber ind under jorddiget og fortsætter parallelt på den anden side.

I Kistrup Kobbeld finder vi meget store jorddiger bygget inde i vangen. Tilsyneladende uden nogen funktion. Nogle af dem dobbelte. De er heller ikke indtegnet på kort fra 1700 tallet.

Digerne omkring det militære rytterikobler er kendetegnet ved at de har nogle mærkelige forløb. Her ses et lille dige der løber fra venstre ind under det store jorddige og fortsætter til højre i billedet parallelt med det store dige.

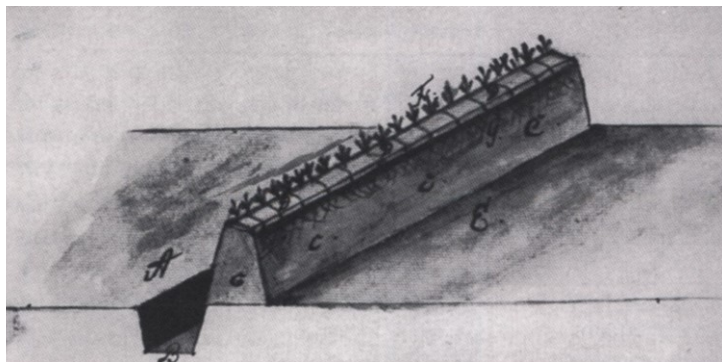
Disse to dige ligger inde i Kistrup Kobbeld og er ikke indtegnet på kort fra 1700 tallet. Så vi ved ikke, hvilken funktion, det har haft.

Her ser vi i Nederste kobbet et eksempel på det virvar af diger, der snor sig ind og ud imellem hinanden.

Dette kort er tegnet af Goos i 1792 over stutterivangene. Her ser vi Kistrup vang efter den er overgået til Frederiksborg Stutteriet. De røde linjer er de i mapinfo registrerede fredede jorddiger. Se hvorledes de parallelt løbende diger følger den daværende vangegrænse og bemærk digerne inde i vangen som ikke er indtegnet på kortet og tilsyneladende ikke har haft nogen funktion.

Overjægermester Grams tegning af et nyt og moderne jorddige i 1933. Som netop var det militære rytteris vanges tid. Grøften skulle være 3 alen bred og 2,5 alen dyb. Bemærk det levende hegn og græstørvene på toppen. (Bo Fritzboeger dansk skovbrug 1710 – 173).

Valdemarsdiger

Inde i Gurrevang løber et 850 meter stort flot jorddige, fra Guresø i nord til vangens sydlige indhegning. Det er indtegnet på et kort fra 1806 her drejer diget mod øst i retningen af lerhussletten. ses det indtegnet på det ældste forstlige kort over Gurrevang. På kortet ser man også et øst vest gående forløb, som er forsvundet i dag, i vangens sydøstligste hjørne. Øst for troldemosen og syd for Lerhussletten, nord for Mariannelundshus. Et areal som ikke længere er del af skoven og derfor er diget forsvundet i dag. Det øst vest gående dige forløb er beskrevet i Christian V jordbøger fra 1681 og Præsten i Tikøb Rasmus Garboe har beskrevet diget 1743.

Allerede da Valdemarsdigerne blev beskrevet i gamle dage havde de ikke længere nogen funktion. Det var en topografisk kuriositet eller et fixpunkt i landskabet. Diget om Gurrevang blev bygget for det militære rytteri.

Inde i Horserød og Krogenberg hegn finder vi samme type store imponerende jorddiger med grøft i den ene side. De bliver kaldt Valdemarsdiger, Valdemars volde, eller grøfter eller Volmers grøfter.

Til venstre ser vi oversigtskort over de såkaldte Valdemars diger, som findes i Horserød hegn, Gurrevang og Krogenberg hegn. Til højre ses kort fra 1806 hvor "Valdemars grøft" er indtegnet

I Horserød og Krogenberg Hegn kan man yderligere finde voldanlæg der benævnes Valdemarsdiger. Når man dykker ned i kilderne er det ikke altid de samme diger der får lov at smykke sig med dette navn og meget tyder på at mange af disse diger har fået deres titel relativt sent.

At digerne kaldes Valdemarsdigerne skyldes naturligvis at de geografisk ligger tæt op ad Gurre slot og ingen andre bygninger i Danmark med så mange sagn og legender.

På denne egn ser man Valdemar Atterdag ride hen over nattehimmelen med sine jagthunde.

Men derfor behøver alle digerne ikke nødvendigvis have en funktionalistisk sammenhæng med Gurre Slottet.

Nogle kan være tidligere ejerlavsskel omkring Nyrup og Horserød. Andre kan stamme fra Esrum klostres Grangie drift, hvor hele landsbyer blev nedlagt for at blive samlet under storgårde med afgrænset af store jorddiger.

Sammenfattende kan man sige at Valdemars diger er store jorddiger med grøft i skovene omkring Helsingør, hvis funktion man er i tvivl om, og som er gået af brug i 1600 tallet, og kun er indtegnet på kort fra 1700 tallet, som kuriosum.

Alle Valdemarsdigerne er store jorddiger med grøft, i skovene omkring Helsingør, hvis funktion man ikke kan identificere, fordi de er gået af brug i 1600 tallet, og kun er indtegnet på kort fra 1700 tallet, som kuriosum.

Noget tyder på at Valdemarsdigerne var vangediger, der tilhørte Gurre slot og gik af brug, da slottet blev nedlagt og Frederik II samlede Nordsjælland til et stort jagtrevir.

Fægyder

Fægyde er en kvægvej med høje diger på begge sider. Fægyder er to parallelt løbende diger som har holdt kvæget på rette vej fra gården til græsningsarealerne. Det hindrede dyrene i at ødelægge skoven og de omkringliggende marker.

Mellem Krogenberg og Danstrup Hegn er en meget velbevaret fægyde, som tilhørte landsbyerne Lille Esbønderup, Restrup, Kathøj, og mellem Risbyvang og Klosteris Hegn finder vi en næsten lige så velbevaret Fægyde.

I forbindelse med skovindfredningen og udskiftningen i slutningen af 1700 tallet fik bønderne som kompensation for tabt jord og græsning i skoven stillet en hel del jord til rådighed i Stenholt indelukke.

For at bønderne kunne drive kreaturerne til deres erhvervede arealer uden at dyrene splitte træerne ad på deres vej til skovs, blev der bygget et dige parallelt syd for Kildeportvej, og herefter 90 grader mod syd ned langs Skelvej. Dette anlæg kaldes den dag i dag Nødebo Fægyde.

Fangfolde

det Sted i Stutteri-Vangene, hvor Hestene opfanges Når hestene skulle indfanges kunne de drives langs gæret til de løb ind i disse kroge.

Til venstre ser vi to fangfolde indtegnet på Goos kort over stutterivangene Pibervang og Gravervang fra 1792. til højre ses den fangfolden som tydeligt ses når man i bil kører ad Overdrevsvejen langs Store Dyrehave. Her blev de vilde heste – som virkelig var vilde i Store Dyrehave – drevet sammen når føllene skulle brændemærkes og folerne skulle tages fra.

Fangfolde benyttes naturligvis den dag i dag når man skal have indfanget sine husdyr. Men hvor fangfolde i dag er transportable hegn, der sættes op var de dengang en udbygning på selve vangediget og er derfor bevaret til i dag.

Sandflugtsdiger

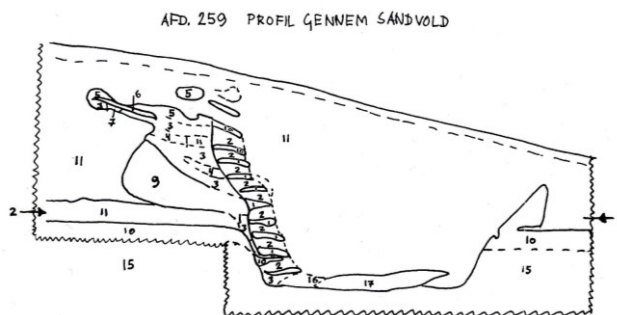
I Tisvilde hegn findes der 22 km jorddiger som blev bygget i perioden 1725 til 1735, for at bremse den altødelæggende sandflugtskatastrofe. Umiddelbart ligner disse sandflugtsdiger almindelige jorddiger bortset fra at grøfterne ofte er påfaldende dybe og stejle. Disse jorddiger er som sagt ikke bygget til at holde tamdyr inde eller vildtet ude. Nej, de er bygget i et forsøg på at standse sandflugt. Sandflugten havde hærget siden midten af 1500 tallet og i begyndelsen af 1700 tallet var den efterhånden kommet så meget ud af kontrol at alle eksperter havde opgivet. Vandrekitter i form af bjerge af sand på op til 14 meters højde bevægede sig mod øst og begravede alt på deres vej. I et af de sidste desperate forsøg på at finde en der kunne standse katastrofen faldt man over en klosterforvalter ved Oldenburg ved navn Johan Ulrich Røhl. Han havde erfaring med diger mod oversvømmelser. Han hyrede Frederik IV.

Vandrekitternes bevægelse blev i første omgang bremset ved at tildække dem med tang. Herefter såede man hjælme, marehalm, vidjer, sandhavre, samt plante pil og kirsebær, og senere kløver, eg og bøg.

Men sandets fremmarch blev først og fremmest bremset ved at bygge disse sandflugtsdiger.

Det var 2 meter høje jorddiger, med flethejn eller blot kvasbunker på toppen, der naturligvis var stabiliseret med nedbankede stavre.

Sandflugtsdigernes grøfter var påfaldende dybe og stejle. Noget tyder på at de ofte blev rensset op. Den næsten lodrette væg fra bunden af grøften til toppen af volden, var beklædt med græstørv, der var stablet, ligesom murværk. Tørvene blev hentet i Ryengen ved Arresø. Nogle diger havde dobbelt vold, med grøft i mellem. Hvor der var dige med ensidig grøft var grøften næsten altid på vest siden. Der hvor sandet kom fra.

Til venstre ses et kortudsnit af Tisvilde hegn, hvor sandflugtsdigerne er indtegnet.

Herover ses en profiltegning af et sandflugtsdige, efter en arkæologisk udgravning ved Brandebjergsline i 1973.

Jorddiger er sædvanligvis er beklædt med græstørv, som en anlagt græsplæne følger digets hældning fra toppen til bunden af grøften. Sandflugtsdigernes græstørv er stablet oven på hinanden som et murværk. En noget mere robust konstruktion.

Von Langens diger

I 1764 inviterede Frederik V den Tyske forstmand Von Langen til Danmark, for at sætte skik på det danske skovbrug. Han inddelte de Nordøstsjællandske skove i revirer. I dag ville vi kalde det enheder. Revirerne var inddelt i hoveddele som igen var inddelt i ca. 100 kvadratiske årshugster på ca. 400 X 400 meter der var markeret med skelsten eller pæle med afdelingsnumre.

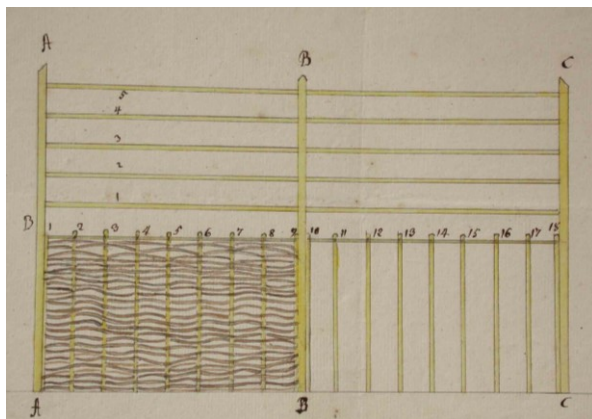
Da Von Langen døde i 1776 nåede han at sætte sit umiskendelige præg på dansk skovbrug, enhver med det mindste kendskab til dansk skovbrug har hørt om ham.

Men her skal vi beskæftige os med hans diger. Han nåede at oprettede et antal forstlige plantager i Nordsjælland, der naturligvis indhegnet mod vildtet.

Som noget nyt foretrak han at indhegne at med stakit frem for de gammeldags jorddiger.

I det daværende finansministerium, rentekammeret måtte bevilgede store resurser til kilometer lange raftehegn flettet med enebærris. Rent faktisk har det vist sig at hans stakithegn havde kostet næsten halvdelen af samtlige udgifter

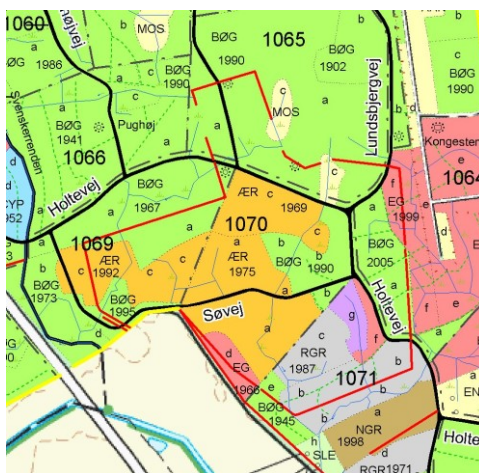
Som alle ved, holder træprodukter der har forbindelse med jord, kun en tiårig periode, så Von Langens stakitter er for længst forsvundet.

Her ses en skitse af et af Von Langens stakithegn. Det bestod af med 2 fag lægder på tilsammen ca. 5 meters længde. Den viste model med fletværk af enebærris skulle også holde harer ude af plantagerne. Disse stakitter omkring Von Langens plantager er naturligvis forsvundet i dag. Denne skitse findes på Rigsarkivet.

De steder hvor der ikke blev bygget stakit, valgte man jorddiger. Det karakteristiske ved dem er at de er ikke særligt høje, ensartede i højden, linealslige og så har Von Langens diger altid en øst vest gående hældning på 15 grader.

Da Von Langen døde i 1776 blev hans principper forkastet. Han var barn af den lagdelte brugsret til skovene, han tog et udstrakt hensyn til græsning, vildtpleje, grønsagsdyrkning mellem planterækkerne og sikring af rigeligt blomsterflor til de fordele for biavlerne.

Undtagelsesvist ses her et jorddige omkring en Von Langens plantage. Bemærk at indhegningen er snorlige og at den har en øst vest gående hældning på 15 grader. Jorddiget findes i Brøde skov syd for Hillerød.

Fredskovsdiger

Indtil midten af 1700 tallet var der en glidende overgang mellem skov og land. Dengang bredte skovene sig hen over alle landskabstyper. I Nordsjælland ejede bønderne ikke jorden, de betalte en slags lejeafgift til kongen for at udnytte den.

På de skovrige jorde var der en lagdelt brugsret. Bønderne udnyttede underskoven, medens overskoven var kongens.

Da Von Langen døde i 1776 blev hans principper forkastet og der blev nedsat en kommission der skulle effektivisere de kongelige skove.

Det første der skete var at Jagt- og forstvæsenet blev adskilt og D. N. von Warnstedt blev udnævnt til overforstmester.

Det var Warnstedt der valgte skovseparationen. Der skulle ikke længere være en glidende overgang mellem skov og land. Der skulle indtegnes et skarpt skel mellem skov og agerland, og så skulle man tage den hårde beslutning at alt landbrug der kom til at ligge indenfor den indtegnede skovgrænse skulle nedlægges, og de udvalgte skovområder skulle indhegnes med diger.

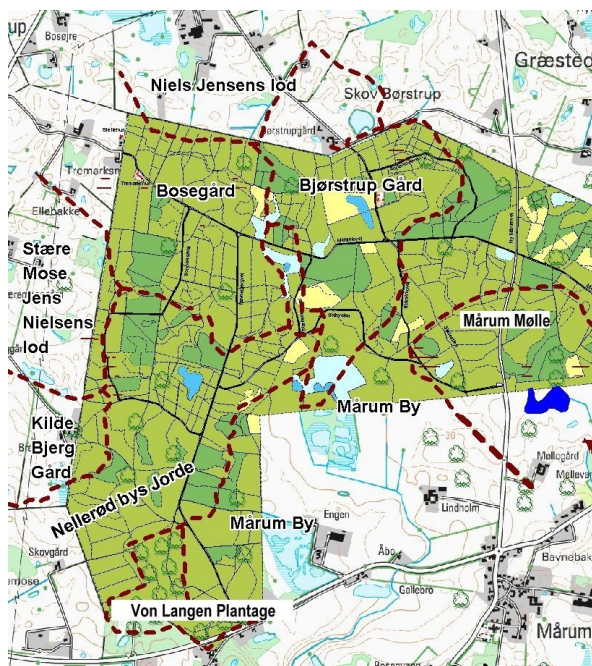
Denne nye skovforordning som i første omgang kun gjaldt for kronens skove blev godkendt ved kongelig resolution af 18. april 1781, og i de følgende år blev det bestemt hvilke arealer der skulle "indtages til forbeholden skov." Denne skovseparation af de kongens skove banede vejen for fredskovsloven af 1805.

Da skovgrænserne skulle afsættes i landskabet, stillede amterne med en landinspektør og nogle repræsentanter fra landmålerkommissionen og forrestvæsenet stillede med deres folk.

Separationslinjen blev afstukket ved hjælp af skelpæle hen over mark og skov og landmåleren indtegnede linjen på et kort.

Herefter kunne der gå nogle år før udskiftningsforretningen blev afviklet og diget langs den fastlagte skovkant blev bygget.

Kortene blev udarbejdet af Landinspektør Munck, løjtnant og landinspektør Kalnein, Landinspektør Unsgaard og Landmåler Løfler.

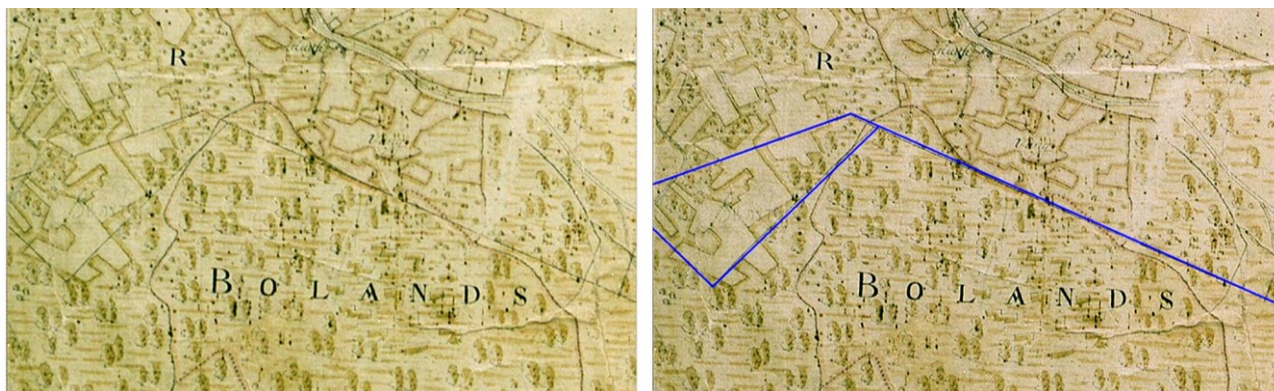
Her ses Harager Hegn. De brune stiplede linjer markerer grænsen mellem i alt 10 forskellige bebyggelser som inden skovseparationen i 1781 havde engang havde jord i denne indhegning.

Senere overtog landinspektørerne Stockfeldt, Oppen, Goos og Fensmark. Forstdesignateur Luplaus vigtigste opgave var at kopiere de originale kort og aflevere originalerne til rentekammeret.

Landmålerne klagede over at bønderne havde for vane at fjerne eller vælte separationspælene. Det var jo egentligt ikke så mærkeligt, pælene stod på lige linje hen over markerne i månedsvis. Skovseparationskommissionen blev ledet af amtmanden og forstmesteren. Arbejdet skred støt og roligt frem. Der blev taget et skovområde af gangen. Landskabet blev indmålt efter den nyeste teknik.

Bønderne fik økonomiske erstatning for mistet jord eller f.eks. udpeget marginale skovområde der lå uden for den kommende separationslinje. De marginale skovområder fik bønderne hurtigt ryddet, så de nye fredskove kom med tiden til at ligge tilbage som nøje afgrænsede øer med stendiger omkring. Den form landskab er særegent dansk. Det ser man ikke andre steder i verden.

O. Fensmark var en af landinspektørerne som afviklede skov separations forretningerne og tegnede kort. Hans kort fra 1782 udmærker sig ved at skovseparationslinjerne er indtegnet med største præcision. Se dette lille udsnit syd for Mårum Tinghuse. På kortet til højre har jeg tegnet separationslinjen op med blå. Vi ser bebyggelserne Boland, Mårum og Mårum Tinghuses gårde, marker og snoede diger. Herefter er der lagt en lineal hen over dette landskab og adskilt Skov og landbrug og denne streg på kortet – som på daværende tidspunkt ikke var ført ud i livet - er i dag Gribskovs afgrænsning med ca. 8 meters nøjagtighed. Bemærk Mårum skovfogedsted med tjenestejord er indtegnet med lineal hen over Mårums marker.

Byggeriet af de mange hundrede kilometer diger omkring de nyanlagte fredskove var betalt af forstsvænet og det blev udført som lønnet arbejde. Digebyggerne var både lokale bønder, entreprenører som forstsvænet havde hyret. I visse tilfælde var det brændetyve eller krybskytter, der ikke kunne betale deres bøder og måtte arbejdede den af.

Men de fleste var løsarbejdere som flyttede fra skov til skov og ernærede sig som ”kongelige stensættere.” Det var som regel akkordarbejde og der var ekstra bonus for veludført håndværk. F.eks meddelte overforstmester Clausen at digebyggeriet omkring Store Lyngby skov var påbegyndt d.19. juli 1781, den blev udført af 8 mand der forinden havde bygget diger i Odsherred. Deres akkord var 10 skilling pr. favn grøft og han tilså arbejdet hver dag.

I arbejdsbeskrivelserne fra denne tid fornemmer man at digerne først og fremmest skulle være langtidsholdbare, derfor skulle der plantes levende hegne i form af; hvidtjørn, avnbøg, birk og hassel på toppen, i stedet for de let forgængelige flethegn eller stakitter. Hvis der var sten nok skulle de bygges som stendiger, og de skulle være forsynet med en grøft, eller have grøft på begge sider. Havde de nye fredskove fået diger med grøft på ydersiden blev de kaldt ”indgrøftede skove.” Hvilket er interessant, da diger i gammel tid ofte blev kaldt grøfter.

Moserne var en udfordring; her benyttede man såkaldte ”flækkegrøfter.” Det var en grøft hvor der var bygget stakit på volden der var dannet af den opkastede jord efter grøftegravningen. Rafterne var finske lægder købt af ”Finlappeskipperne.”

Det var jo landinspektører og landmålere der havde indtegnet skovseparationslinjerne. Derfor er det mest karakteristiske ved digerne fra den tid de var lineals lige. Landmålerens arbejdsredskab var linealen. Hvor landskabet før i tiden bugtede sig blev det danske landskab efter udskiftningen og skovseparationen lineals lige.

Hvis vi ser NST Nordsjællands skove vil man bemærke at de skove som har lineals lige afgrænsning er anlagt i forbindelse med skovseparationen medens dem med mere eller mindre bugtede afgrænsninger er ældre. Ofte er det stutterivange der i forbindelse med skovseparationen blev afgivet til forstværnet.